

Fremtidens natur

i Frederikssund Kommune

Danmarks
Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforening er Danmarks største grønne forening. Den er stiftet i 1911 og har i dag afdelinger i alle landets kommuner.

Foreningens overordnede og langsigtede mål er, at Danmark bliver et bæredygtigt samfund med et smukt og varieret landskab, en rig og mangfoldig natur og et rent og sundt miljø.

Vi arbejder for befolkningens muligheder for gode naturoplevelser og med emner som naturbeskyttelse, miljøbeskyttelse, planlægning, adgang til naturen, lovgivning og oplysning.

Foreningen har 140.000 medlemmer, hvoraf 2.000 er aktive og bruger en del af deres fritid på at arbejde for foreningens formål.

Vi arbejder især med den danske natur og mulighederne for at opleve denne. Mere brede miljøemner er også inden for arbejdsområdet, ligesom internationalt engagement især gennem EU er en naturlig del af vores interesseområde.

Foreningen arbejder også for at sikre, at tabet af den biologiske mangfoldighed standses. Derfor beskæftiger vi os også med land- og skovbrugets produktionsmetoder, der har afgørende indflydelse på naturens vilkår.

Du har brug for naturen. Og den har brug for dig!

Danmarks Naturfredningsforening
Tlf. 39 17 40 00
dn@dn.dk
www.dn.dk

© Udgivet af Danmarks Naturfredningsforening · Tlf. 39 17 40 00 · dn@dn.dk · www.dn.dk
Støttet med tilskud fra tips- og lottomidler til friluftslivet. Foto: Scampix

Indhold

	Side
Forord.....	2
Rigere natur	4
Naturmæssige hensyn	5
Generelle overordnede målsætninger	6
Genopretning af naturområder	7
Forslag til fremtidens natursammenhæng	12
Naturgrundlaget og naturtyperne	13
Naturtyperne	13
Naturperler	20
Generelle forslag og anbefalinger til naturforbedringer	27
Vandoplandsindsatser, herunder udtagning af jord	27
Landbrugsindsats	28
Følsomme landbrugsområder	28
Hvordan forvaltes naturen i Danmark	29
Ordforklaring	30
Litteraturliste	30

Alle fotos undtagen Løgfrø og Havørn på forsiden er taget i Frederikssund Kommune. Tak til Sten Moeslund, Miljøcentret, Roskilde for brug af Mygblomst-billedet. Tak til Erling Krabbe fra Skov- og Naturstyrelsen for oplysninger om Militærets Øvelsестerræn og til Allan på Hegnstrup for oplysninger om dagsommerfugle.

Rigere natur

i Frederikssund Kommune

De vigtigste principper for fremtidens natur i Frederikssund Kommune må være:

- At bevare de storladne landskaber
- At bevare landsbyerne
- At der ved byggeri i landzone stilles krav til byggeriet: længehuse/ vinkelhuse, max 8 m til kip, taghældning på mere end 30 grader og jordfarver
- At indsigter for de mange ikke ødelægges af en udsigt for en enkelt eller få
- At der ikke bygges ned til vandet på de frie kyststrækninger
- At genskabe naturværdierne langs åerne som grønne kiler mellem baglandet og fjordene – et grønt netværk
- At fortsætte den naturpleje, Frederiksborg Amt har udført og inddrage nye områder i pasningen.
- At kommunens grønne områder plejes efter planer, så der tages hensyn til hvert enkelt område, og at større arealer slås efter høsløtsprincippet, det vil sige, to gange om året og indsamling af det afslåede.
- At der ved forøget produktion i landbruget tages hensyn til vandrammedirektivet som træder i kraft i 2009, så samfundet ikke skal bruge penge – mange penge på tilbagekøb
- At muslingefiskeriet stoppes i Roskilde Fjord og der etableres muslingefiskefrie zoner i Isefjord på dybere vand end 4 m
- At der i et samarbejde med Roskilde og Lejre afdelinger, Roskilde og Lejre Kommuner og andre organisationer skabes en Naturpark Roskilde Fjord.
- At kommunen sørger for, at ulovlige skilte i landskabet hurtigt fjernes.

Natur er velfærd, og oplevelser i naturen betyder meget for vore velbefindende. En nyudsprungen bøgeskov eller fuglefløjtet over en eng. Engkabbelejen i blomst. De store vidder på markerne. Guldaldermalernes landskab sidder dybt i os

Jægerspris Nordskov

alle. Den åbne skov på Overdrevet. Alle mennesker har brug for naturoplevelser – også i fremtiden, nu hvor flere afgørelser er betroet i Frederikssund Kommunes hænder.

Danmarks Naturfredningsforening vil gerne i en konstruktiv dialog med kommunen og lodsejere medvirke til at ikke fremtidens generationer skal sige om os, at vi satte det over styr, som vi var blevet betroet.

I vores landskab og vores natur er der mange historier at fortælle og mange oplevelser at hente. At synliggøre disse kan være med til at gøre Frederikssund til en endnu mere attraktiv Kommune at bo i.

Denne pjeces Naturfredningsforenings forsøg på beskrivelse af de mange herligheder vi har, og hvad der kunne blive bedre.

Naturmæssige hensyn

i Frederikssund Kommune

Den ubebyggede kyst her Røglerne mod Jægerspris - kysten

Takket være fremsynet planlægning, er de danske kyster stadig fri for det mest belastende hotel- og sommerhusbyggeri. Men det er klart, at der altid vil være pres på for at få lov til at udnytte de attraktive kyststrækninger til andet end rekreation og land- og skovbrug. Derfor er det vigtigt at stå imod det pres og én gang for alle slå fast, at kysterne er fælleseje og at det er i almenvællets interesse, at de forbliver ubebyggede.

I HUR regionsplan er store dele af Horns Herred og områderne i ådalene omkring Frederikssund både udlagt med kulturhistoriske, landskabelige og biologiske værdier.

Hele vores del af Roskilde Fjord in-

klusive Selsø, Skuldelev Ås, Eskilsø og engene, skrænterne og øerne ud for Kyndbyværket er Natura 2000 områder, det vil sige, at der i områderne er sårbare eller truede arter af insekter, planter og fugle. For eksempel Danmarks mindste orkide: Mygblomst, som er truet både regionalt og internationalt, og som Frederikssund Kommune har fået til opgave fra Miljøministeriet at passe specielt på.

Frederikssund Kommune er iøvrigt karakteriseret ved store og meget forskellige landskaber og naturværdier, som kan styrkes meget ved øget sammenhæng, styrket pleje og naturgenopretning.

Generelle overordnede målsætninger

for landskabet og naturen i frederikssund kommune

- Stilhed og mørke karakteriserer skov og det åbne Land, naturen kan høres og nattehimen kan nydes, det betyder væk med overflødig lys og larm. Planlægning af lys i og omkring byområderne skal ske på en sådan måde, at omgivelserne tænkes ind som en selvfølge.
- Naturområder inklusive landbrugsområder er rige på karakteristiske plante- og dyrearter og er levesteder for mere sjældne arter. Det betyder, at forvaltningen af disse områder skal målrettes naturindholdet i de enkelte områder.
- Hydrologisk dynamik skal tilbage

i landskabet. Det betyder, at naturen skal tilgodeses med vand, at vandløbene skal have vand i rigelige mængder hele året og skal gå over deres bredder om vinteren og at mindre vandhuller skal have deres egen dynamik med svingende vandstand.

Vandhul i Kirkeengen i Slangerup

Genopretning af naturområder

gennem afgræsning og anden naturpleje

En del mose- og engområder er under tilgroning på grund af manglende naturpleje. Tilgroningen er en trussel for de planter og dyr som hører til disse naturtyper. Værst er det, når naturområderne bliver invaderet af havearter som Gyldenris, Pileurt og Kæmpe-Bjørneklo, hvor den sidste er til fare for de mennesker, som færdes der.

Tørslev Hage Nord

Området er meget vokset til med tag-rør, men rester af den oprindelige meget rige eng-vegetation ses, med bl.a. Maj-Gøgeurt. Hvis afgræsning kunne etableres, ville engen formentlig kunne blive lige så rig som engen ved Skuldelev Havn.

Tørslev Hage – nord

Eng ved Gerlev

Hvor afgræsning har manglet i de sidste år, hvor Kødfarvet Gøgeurt er ved at forsvinde ligesom Maj Gøgeurt og engen ved at vokse til med langt græs og krat.

Militærets Skydeterræn, hvor afgræsning kunne etableres på de mest overdrevsagtige arealer, som foreslået i Frederiksborg Amts delområdeplan for Horns Herred.

Eng ved Havelse Å er meget vigtig af få afgræsset hurtigt, da græsset er ved at kvæle de mange Salepgøgeurter og andre overdrevsplanter som Nikkende Kobjælde og Due-skabiose.

Hagerup Sø, hvor græsning burde genetableres forbindelse med genslyngning af å.

Det er også af stor vigtighed, at landmænd eller andre dyreholdere, der afgræsser eksisterende folde f.eks. i Koholmmosen ved Skuldelev og på engen ved Lille Rørbæk for støtte til at reparere eller udskifte de hegn, de har indgået en aftale med Frederiksborg Amt om at afgræsse.

Tilgroet eng ved Havelse Å med en af de sidste Salep-gøgeurt

De såkaldte græsserlaug eller kogræsserselskaber er en god model til afgræsning af naturområder, som måske ellers ikke ville blive afgræsset.

De dannes ved, at grupper af borgere, som er interesseret i natur og gode fødevarer går sammen med en landmand om at sætte kreaturer på græs om sommeren, for at få dem slagtet om efteråret.

Frederikssund Kommune har indtil

videre to kogræsserselskaber, som sørger for afgræsning af Slotsmosen i Slangerup og den gamle frugtplantage: Hammegården ved Orø-færgen.

Også det stærkt forøgede hestehold åbner muligheder for at afgræsse områder, der ikke ellers ville blive afgræsset, og en ikke for tæt afgræsning med heste er det mest skånsomme.

Afgræsning af naturområder skal

Afgræsning Slotsmosen af Slotsmosens Kogræsserselskab

ske i forhold til en plejeplan.

Plejeplanen skal indeholde retningslinjer for, hvornår området tidligst må afgræsses, så sjældne planter får en mulighed for at formere sig, eventuelt må folden deles, så det hele ikke afgræsses hele tiden.

Genopretning af vådområder og vandløb

Indtil 2009 og er der mulighed for at få tilskud via miljømilliarden til de af områderne, der indgår i vandmiljøplan II områderne, d.v.s. områder hvor udvaskning af kvælstof og fosfor til fjordene kan mindskes.

Naturfredningsforeningen mener det er en god ide og vil invitere kommunen og lodsejere til et samar-

bejde om, at det kan lade sig gøre på følgende områder:

Dyndet ved Østskoven som er dyrket, men hvor der er store muligheder for at enten genskabe en lav fjordarm eller et vinteroversvømmet vådområde.

Vejlemølle å, beliggende mod regionsgrænsen ved Egholm Skov og Vellerup med mulighed for at frilægge åen op til tilløbet i Røgerup/Skibby Mose.

Svanholm Enge/Skarndalsgrøften med mulighed for at skabe en sø foran Svanholm, og udvidet afgræsning ned langs afløbet, hvor et rigkær med orkideer er groet helt til.

Afgræsning på Svanholms enge

Havelse Å

Mademose å, hævning af vandstand, etablering af enge langs åen.

Havelse å, mulighed for sammen med Frederiksværk, at genslynge åen og skabe oversvømmingsområder inde i baglandet.

Tvebjerg

Sillebro å, bør genslynge i området ved Tvebjerg og de tilstødende arealer afgræsses og indgå i en grøn kile ind til midtbyen. Området bør fredes og friholdes for nyt byggeri som en del af en grøn kile ind i landet.

Hagerup Sø, I samarbejde med Egedal kommune burde det kunne lade sig gøre at genskabe en mindre sø med tilhørende enge i området.

Fredninger

Fredninger er enestående, fordi en fredning kan fastlægge rammer for et områdes drift ud i al fremtid. Derfor er en fredning den ultimative form for naturbeskyttelse og en god arv til vores efterkommere. Bestemmelserne i en fredningssag fastlægges nøje fra sag til sag, så de passer til det enkeltes områdes behov. Med en fredning kan man for eksempel fastlægge bestemte stiforløb, sikre udsigter, sikre adgang, en bestemt naturpleje og forhindre uønsket byggeri.

De seværdige rester af gammelt landskab har bevirket at der indtil videre er fredet i alt 50 områder på tilsammen 2.479 ha eller 10% af kommunens areal.

De større landskabsfredninger er:

Selsø:

I 1996 blev fredningen af Selsø Sø med omgivelser udvidet til at omfatte i alt 768 ha, med indbygget mulighed for at udvide søen med 17 ha i den nordlige ende.

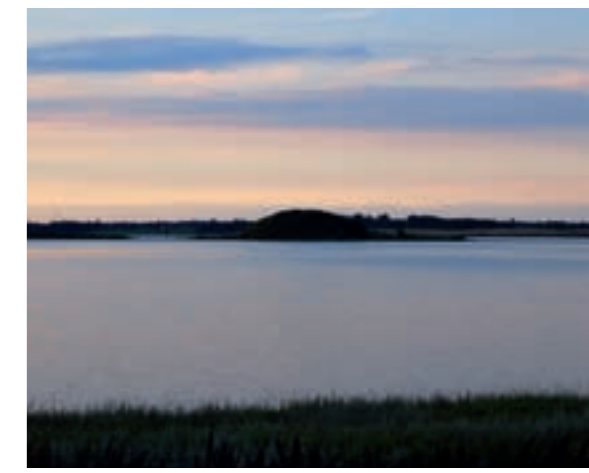
Fredningens formål var: At sikre og forbedre områdets betydelige landskabelige natur, kulturhistoriske

og rekreative værdier ved ensartede fredningsbestemmelser samt at Frederiksborg Amt sikres mulighed for at pleje området.

Skuldelev ås strækker sig over 10 km som en markant forhøjning gennem landskabet næsten fra Selsø og til Skuldelev Havn og allerede i 1951 blev Skuldelev Ås fredet for at undgå, at åsen blev bortgravet som både Mogenstrup Ås ved Næstved og Køge ås var blevet. Senere er fredningen udvidet til at omfatte i alt 100 ha på og omkring åsen.

Åsen har i en del år været i centrum i Frederiksborg Amts.

Naturgenopretningsprojekter, så

Solnedgang over Kølholm i Roskilde Fjord. der er adgang forbudt på alle øerne i fjorden om sommeren

Afgræsning Skuldelev Ås

den de fleste steder fremstår velholdt d.v.s. med folde og afgræsset, så den rige vilde flora kommer til sin ret, bl.a. Vild Merian, Soløje, Aks-Ærenpris og Munke-Tulipan.

Slangerup Ås

Et mindre stykke af Slangerup Ås ud mod den gamle landevej er fredet.

Et større område ned mod Burre sø og modsvarende hjørne af Jørlunde Overdrev burde fredes, som det storladne og unikke landskab, det er.

Nordskovsfredningen

Jægerspris Nordskov har altid været en svær skov at drive rationel skovdrift i, da den består af hæ-

vet havbund med spredte holme. Havbundsarealerne var langt op i tiden afgræsningsflader, så skoven har haft karakter af af overdrev med spredte skovbevoksninger, og med strandengene afgræsset ind til den nærmeste vej, Strandvejen.

Også orkanerne har gjort deres til at skoven har haft det svært, specielt orkanen i 67, der væltede det meste af rødgranskoven, så der stadig findes arealer, der ikke er genrejst. For at kompensere for de hyppige stormfald er skoven i de senere år begyndt at nyplante i mindre bevoksninger på ned til 1-2 ha.

Fredningen omfatter strandengen og strandzonen ind til Strandvejen fra Vænget i syd og til Barakkerne ved Kulhuse i nord. I alt en strækning på 10 km blev efter 13 års hårdt arbejde fredet i 1988. De 3 ege, moser m.m. blev fredet i 1956. I 1988 blev for første gang i Danmark ca. 200 andre spredte ege og bøge fredet, for at give fremtidens kæmper mulighed til at udvikle sig.

Isefjordsfredningen

For at undgå yderligere sommerhusudstyknings og andet markant byggeri i området, og for at bevare det store bakkede landskab ned mod Isefjorden med op mod 50 markante gravhøje, er fra 1951 og frem fredet i alt 462 ha mellem Sømer skov og Vellerup Sommerby.

Lille Rørbæk-fredningen

For at bevare det karakteristiske landskab ned mod Roskilde Fjord og de markante strandenge med ekstremrigkær er 369 ha fredet mellem Marbæk og Værebros å.

I kærene findes mindst 9-10 orki-dearter.

Danmarks Naturfredningsforening stiller yderligere følgende forslag til fredninger:

- Den resterende del af Slangerup Ås, samt tilstødende område af Jørlunde Overdrev
- Det ubebyggede område omkring Tvebjerg i Sillebro Ådal.

Grøftekanter

Grøftekanter har oprindeligt været et fint levested for konkurrencesvage og lavtvoksende plantearter, mere eller mindre sjældne blomster, som kunne bruge grøftekanterne som spredningsvej. Sådan er det ikke længere, men det kunne det blive igen. Det kræver, at vejalen overholdes, at praksis med vejkantholdningen tages op til revision og gøres mere differentieret, og det afslåede fjernes, så næringsstoffer fjernes, og at blomsterne indimellem får lov at blomstre. DN foreslår, at der ved vejanlæg og vedligeholdelse ikke pålægges muld, men at råjorden, som

er det bedste naturgrundlag, lades tilbage til naturlig indvandring.

Landbrugslandskabet

Rekreative hensyn

Frederikssund Kommune er beliggende for enden og i forlængelse af Fingerplanen for Storkøbenhavn, og vi har et godt naturgrundlag. Det forpligter kommunen til at vedligeholde denne natur og stille den til rådighed for vores borgere og tilrejsende andre steder fra, som har mindre natur, end vi har her. Der er

brug for mange rekreative muligheder af forskellig slags til både de dagligdags oplevelser og udfoldelser for børn og voksne og til de længere ture i weekenden. Børnehaverne skal have grønne steder at tage hen til. Børn har ret til krat. Det er sundt for alle med en tur til skoven eller strand.

Etablering af stier

For at sikre og øge adgangen til de oplevelsesrige landskaber øst og vest for fjorden og de natur og kulturmiljøværdier, der er karakteristiske for området foreslås følgende stier og stisystemer etableret:

Øst for Roskilde Fjord

- En sti mellem Frederikssund og Slangerup langs Græse Å og med tilslutning til stierne ved Frederikssund Sygehus.
- En sti, som starter, hvor Ålebækrenden krydser Dalvejen, og forløber langs kommunegrænsen til Sillebro Å og videre langs åen til stisystemet ved Bonderup.
- Markvejssystemerne i landbrugslandet nord for Frederikssund og Slangerup udbygges sådan, at afbrudte markveje forbindes, og i samarbejde med Frederiksværk-Hundested og Hillerød kommuner etableres primitive overgange

(spange) over Havelse Å og Gørløse Å for tilslutning til markvejssystemerne i disse kommuner.

Vest for Roskilde Fjord

- Fjordstien færdiggøres efter godkendt plan, dog åledes; at stien ikke går ned over engene ved Sønderby og ikke deler engene øst for Østby
- Fra Slotshegnet i Jægerspris ad markvejen forbi Hoppestaldshuse, langs skovbrynet rundt til syd for Skoven Kirke.
- Sti fra stranden vest for Jægerspris og gennem sommerhusområder til Kyndby Havn.
- Etablering og afmærkning af Orebjergstien fra Tørslev Hage og til Orebjerg.
- Tværsti fra Skuldelev Ås og til Orebjerg via Svanholm.
- Tværsti fra Skibby og til Vellerup Sommerby nord for Vellerup.
- Sti det sidste stykke rundt om Selsø med spang over åen.

Etablering af naturlejrpladser ved relevante steder, hvor det er praktisk muligt, evt. med ophalepladser ved kysten.

Kommunen bør udarbejde information til borgerne om trafiksikre cykelstier og de tiltag, kommunen vil iværksætte, for at skabe et sammenhængende stisystem i hele kommunen således, at trafikikkerheden øges væsentligt.

Der bør opsættes skilte, som viser stiernes forløb og beskriver seværdighederne langs dem.

Målsætning inden 2010

- alle kommunale beslutninger, der berører den fysiske planlægning skal vurderes med hensyn til positive effekter overfor naturen
- Alle klassetrin i Frederikssund Kommune benytter den lokale natur som en integreret del af undervisningen
- DN's Naturplan for Frederikssund Kommune er indarbejdet i Kommuneplanen.

Shelter i grusgrav ved skuldelev Ås

Danmarks Naturfredningsforenings forslag til et sammenhængende naturnetværk i Frederikssund Området

- kommunegrænse
- fredet areal
- EF-habitatområde
- EF-fuglebeskyttelsesområde
- §3 arealer:
- eng
- mose
- sø
- overdrev
- strandeng
- hede
- Danmarks Naturfredningsforenings forslag til naturnet

Når en indsigt for de mange ødelægges af en udsigt for de få:
Vestside og Østside af St. Mørkebjerg ved Venslev.

Forslag til fremtidens natursammenhæng

i Frederikssund Kommune inden for de næste 10 år (spredningskorridorer/økologiske forbindelser)

Sammenhængende og varieret tør- og fugtigbunds natur med afgræsning passende steder, som et grønt netværk af spredningskorridorer, der supplerer de nævnte forslag til genslyngning af åer.

- Fra Vejlemølle Ådal via Hønepilsbroen til Roskilde Fjord med afgræsning af Skibby Ås.
- Fra Vellerup Kirke op gennem den smukke tunneldal med gravhøjene og i en bue over til Saltsø Skov.
- Fra Vejlemølle Ådal langs bække til Røgerup/Skibby mose.
- Fra Selsø og i en bue nordover langs bækken til øst for Skuldelev Ås
- Forbinde områderne Syd for Jægerspris vest om byen til Det Militære Øvelsesterræn.
- Med afgræsningsflader langs Græse Å på hele strækningen fra Uggeløse Skov til udløbet ved Topsø.
- Langs Havelse å, Gørløse å, Lystrup Skov og til Uggeløse Skov.

Småskovene ved sygehuset, den allerede rejste skov syd herfor og den kommende Hørup skov vil med tiden danne en fin nord/sydgående forbindelse i dette grønne netværk/spredningskorridorer.

En anden vigtig spredningskorridor strækker sig fra Jørlunde Overdrev – Slangerup Ås – Græse Å – diverse moser og småkrat til Slangerup Overdrev.

Forslagene skaber i sammenhæng med de andre et grønt netværk og spredningskorridorer i Frederikssund Kommune.

Kriterierne for udpegning af naturområderne er først og fremmest lokalkomiteernes viden om naturen i kommunen. En viden, der både er baseret på det almindelige tilgængelige kendskab og på det detailkendskab, som vi har indsamlet gennem mange års indgående arbejde med naturen.

Græse Å kunne blive et smukt slynget åløb

Vi er naturligvis klar over, at Frederiksborg Amt i mange år har arbejdet yderst kvalificeret med natur- og miljøspørgsmål. Regionplanerne tager i vidt omfang de nødvendige hensyn. Men vi synes lejligheden er til at se på området med nye og friske øjne. Denne publikation skal således ses som DN's bud på den fremtidige natur i kommunen og et supplement til, ikke i modstrid med, amtets tidligere udmeldinger og som en fremstrakt hånd til kommunen med ønsket om et godt samarbejde fremover og på vegne af knap 2.000 medlemmer i Frederikssund Kommune.

I Frederikssund Kommune har Danmarks Naturfredningsforening organiseret sig således, at de 4 Lokal-

komiteer i de 4 tidligere kommuner: Jægerspris, Frederikssund, Skibby og Slangerup arbejder videre med et Samarbejdsudvalg til at varetage de fælles opgaver.

E-mail: Frederikssund@DN.DK

- Postmodtager Bent Christiansen, Vandtårnsvej 4, 3550 Slangerup
- Samarbejdsudvalget: Form. Egon Pedersen, 47525052

- Jægerspris Lokalkomite: Form. Steen Lai, 47503443
- Frederikssund Lokalkomite: Form. Ole Andersen, 47100560
- Skibby Lokalkomite: Form. Egon Pedersen, 47525052
- Slangerup Lokalkomite: Form. Bent Christiansen, 47335172

Naturgrundlaget og naturtyperne

i Frederikssund Kommune

Naturgrundlaget

Naturen i Frederikssund Kommune er præget af fjordene, den gode landbrugsjord, skovene og de stærke historiske og kulturhistoriske bånd tilbage til Danmarks fortid.

Landskabet er efter istiden præget af vandet, de mange tidligere fjorde i landskabet og via dæmnin-ger stadig at holde vandet ude.

Desuden de store morænebakker ud mod Isefjorden og det mere tætte morænelandskab omkring Slangerup.

Efter istiden hævede landskabet sig gradvist og efterlod inde i landet søer, moser og vandhuller, hvoraf de fleste er tørlagte ved tilgroning eller

afvandning. Under og efter krigen er en del genskabt ved tørvegravning. I nyere tid er flere vandhuller gen-etableret.

Efter istiden har landet hævet og sænket sig og vandstanden stået både lavere og højere så man tidligere har kunnet sejle ind til steder, hvor det ikke kan lade sig gøre i dag. F.eks. er der fundet molepælerester ved Skibby.

Åse, der ikke er bortgravet er sjældne i Danmark, men i Frederikssund Kommune har vi 2 ægte åse: Skibby Ås, som er træbevokset og svær at se, samt den markante Skuldelev Ås med en helt speciel flora.

Da der er meget få ægte åse tilbage, blev Skuldelev Ås fredet mod grusgravning allerede i 1960.

Slangerup Ås er ikke en ås men en morænedannelse.

Landskabet er menneskeskabt – urørt natur findes ikke-hverken i Danmark eller i Frederikssund Kommune. Det vi kalder natur er dyrkningsrester af en gammel landbo-kultur, hvor det at få dem til at bestå kræver kendskab til de gamle driftsformer. Bare enkelte års mangel på vedligeholdelse vil få fatale følger for de ofte rød- eller gullistede dyr, planter og insekter, der lever på biotoperne.

Naturtyperne

i Frederikssund Kommune

Afgræsning ved Isefjord

Fjord

En fjord er et indre dansk farvand, som ikke har kyst mod havet, og som indeholder mindre salt end havet.

I Frederikssund har vi både Isefjord og Roskilde Fjord, og en stor del af kommunens areal er vandoverfladerne i begge Fjorde. Det har vist sig at den udvidede kloakering, også i byerne har medført mindre forurening af fjordene, selvom meget kvælstof og fosfor stadig udvaskes af landbrugets overforbrug. Det har været meget vigtigt af skalle-industrien er ophørt ved Roskilde Fjord, hvor der tidligere kunne forekomme kalkfaner i op til 10 km afstand.

Der kan igen fanges fisk i fjordene og både Sæl og Marsvin ses længere ind i specielt Roskilde Fjord.

Hvor meget muslingefiskeriet skader, ved vi ikke, men Danmarks Naturfredningsforening mener, at indtil det er bevist, at det ikke skader, bør fiskeriet stoppe i Roskilde Fjord, og at der udpeges større områder i Isefjorden, udenfor 4 meter zonen hvor der ikke fiskes, så der kan sammenlignes.

Fjordene har, så længe der er blevet sejlet, bundet landet sammen mere end det har skilt, men har samtidig været økonomiske og kulturelle skel. Allerede i vikingetiden var specielt Roskilde Fjord Danmarks hovedlandevej ind til de rige og gamle bygder i Midtsjælland.

Om vinteren er fjordene af international betydning med meget stort antal rastende ænder og gæs, specielt tusindvis af Troldeænder kan mørkne himlen, men også Stor Skallesluger, Hvinand, Grågåse og Sangsvane ses i store antal. De mange vandfugle tiltrækker også mange rovfugle bl.a. Vinter-musvåge, Musvåge og en del Havørne.

Strandeng

Strandenge kan dannes ved flade kyster med lav vandstand, og er overgangen mellem fjord og land. Ved højvande overskyldes de af havet, så alt, hvad der vokser her, må kunne tåle salt- eller brakvand. De findes især langs beskyttede områder, som for eksempel Roskilde Fjord og Isefjorden. I begge fjorde varierer vandstanden utrolig meget i forhold til normalt vandudskiftning. Ved NV-vind over flere dage stuver vandet ind i begge fjorde, ligesom det ved SØ-vind over flere dage blæser ud af fjordene. Der kan således forekomme en vandniveau-forskel i løbet af få dage på op mod 1 m. Det har væsentlig indflydelse på vandudskiftningen i begge fjorde, som derved bliver større.

Strandengene langs Roskilde Fjord og Isefjorden er de rester af det hævede landskab efter istiden der ligger mellem fjorden og skrænter fra Litorinahavet, hvor vandstanden var højere end nu. Uden afgræsning

Ekstremrigkær i strandeng ved Marbæk

vokser strandengene hurtigt til med den store tilførsel af organisk stof fra oversvømmelser, som det bl.a. kan ses på østsiden af Østskoven ved Eskilsø.

På grund af de enorme østersban-ker under fjorden siver kalkvand op i strand-engene mange steder. Det giver mulighed for at en speciel og sjælden flora vokser her bl.a. orkidearter.

Strandengene er vigtige yngleste-der for fugle som Vibe, Rødben og de truede arter: Alm. Ryle og Klyde. Af planter vokser der bl.a. Strand-Malurt og Strandasters, samt et større antal af de mest truede arter Danmark.

De hyppige oversvømmelser med brakvand indebærer en stor frodighed som befolkningen fra gammel tid har forstået at udnytte i form af høslet eller græsning. På grund af frodigheden er strandenge en stærkt truet lokalitet, som hurtigt

Delvis afgræsset strandeng ved Tørslev Hage

Også Kobjælden har det svært i det lange græs

vokser til med Tagrør, Dueurt og krat hvis græsningen eller høslettet stopper. Høslettet er stoppet for længe siden, men mange strandenge græsses stadig, Nogen takket være amtets store indsats, hvor Skibby og Jægerspris Kommuner år efter år har fået ca. 50 % af Naturgenopretningsmidlerne.

Når strandengene vokser til, forsvinder vadefuglene, som ikke kan hverken finde føde eller redeplads i den lange vegetation.

En særlig type strandeng er den tørre strandeng ved Havelse Å, som mere er et fladt overdrev ud mod kysten end en egentlig strandeng. Den har i 06 og 07 ikke været afgræsset.

Naturfredningsforeningen mener, at denne strandeng sammen med strandengene langs Jægerspris-skovene burde afgræsses mere set ud fra et plante og fugleperspektiv.

I alt er vi så heldige at have i alt 550 ha strandeng eller 2,2 % af kommunens areal.

Skov

Skovarealet i Danmark nåede sit minimum omkring 1800, hvor kun 2 % af landet var skovdækket. En væsentlig ændring i skovenes forhold skete ved indførelsen af den såkaldte Fredskovsforordning i 1805 hvor begrebet "fredskov" blev skabt. Fredskov har intet at gøre med naturfredning, men er en arealreservation til fortsat skovdrift. Ved samme forordning blev husdyrgræsning i skovene forbudt, så skovens nye træer kunne overleve.

Skovarealets tilbagegang blev hermed standset. I de følgende 200 år har såvel privat som statslig skovrejsning givet en betydelig vækst i skovarealet, så det i dag dækker 12 % af landets totalareal. Folketingets beslutning i 1989 om at fordoble skovarealet i løbet af en trægeneration (80-100 år) vil øge skovarealet yderligere. Forordningen af 1805 betød således afslutningen på mange århundreders misrøgt af de naturgivne værdier i skovene.

Gentagne stormkatastrofer i de sidste årtier -formentlig affødt af de ændrede klimaforhold – kombineret med konkurrence fra billigt træ fra østlandene leder nu atter til en omfattende omlægning af skovdriften. Ændringen fremskyndes yderligere af et udbredt ønske om en mere naturvenlig skovdrift end den hidtil praktiserede, hvor økonomiske, økologiske og sociale hensyn forenes i en bæredygtig driftsform. Omlægningen af driften, som er udtrykt i skovloven af 1989, forventes at medføre de største ændringer af de danske skove, private såvel statslige siden 1805-forordningen. "Rene" bevoksninger med kun én træart vil med årene blive erstattet med blandede bevoksninger med flere træarter, plantning vil i vidt omfang blive afløst af såning, flere døde træer vil blive efterladt til glæde for fugle, insekter og svampe, og antallet af moser og små vandhuller vil stige. Der vil komme flere lysninger i skovene, og der vil igen blive givet plads til græssende husdyr og høsletsenge.

Den største skov i Frederikssund Kommune er Jægerspris Skoven på ca. 1800 ha., som drives af Jægerspris Stiftelsen, der er en offentlig stiftelse. Derved bliver adgangen til skoven som i en statsejet skov.

Af kommunens andre skove har både Sømerskov ud mod Isefjorden og Østskoven overdrevslignende områder ud mod fjorden, og hvor begge områder i dag bliver afgræsset.

Længst mod øst ligger Lystrup skov, som er vores eneste Stats-skov. Skovens u-facon med det centrale overdrev/eng gør at skoven af de større rovfugle rummer både Duehøg, Musvåge og Hvepsevåge.

Spredt rundt i landskabet findes en række spændende mindre skove som den mindre ved landevejen øst for Slangstrup, over Julianehøj skov ved Svanholm, der kan ses milevidt omkring til den lille Præsteskov ved Skuldelev.

I de senere år er der rejst nye skove

Jægerspris Nordskov

i Frederikssundområdet, blandt andet for at beskytte vandindvindingsinteresser.

I alt er 2500 ha bevokset med skov eller 10% af kommunens areal.

Generelle forslag og anbefalinger

Plantning af ny skov er ønskelig, dels som grundvandsbeskyttelse, f.eks. på SFL-områder, dels i forbindelse med sløring af byggeri ved landbrug og industri og som støjværn.

Kommunen rummer dog også arealer, hvor skovrejsning er uønsket f.eks. på sårbare områder, i landskabsfredningerne, og på udsigtspunkter i landskabet. I øvrigt henvises til regionplanen.

I Jægerspris Skovene har der fra gammel tid været tradition for udsætning af ænder i få vandhuller i skovene. Det er nu blevet udvidet til de fleste vandhuller, men Naturfredningsforeningen mener, at antallet af vandhuller skal begrænses til det oprindelige antal.

I Karsemosen nær Skoven Kirke burde græsning genetableres så orkideerne og Svalehalen måske ville komme tilbage.

Hvis afgræsning blev genetableret i et område med Luemosen,

Lille Luemose og Bjørns Enghave ville vi få et område af største regionale betydning med vældmose og

flere orkideer end de få Maj Gøgeurt, der er tilbage.

Overdrev

Overdrev kan betragtes som tørre enge. De findes på næringsfattig eller kalkholdig jord eller hvor terrænet er kuperet f.eks. langs ådale og kyster. Overdrevsvegetationen er opstået som følge af mange års afgræsning på landsbyens fælles arealer. Netop denne åbne lyse landskabstype, fyldt med blomster, insekter og fritgående husdyr, er for mange et romantisk billede på hvordan Danmark var engang. De ældste overdrev er hjemsted for op

Røglerne – et overdrev

mod 30% af alle rødlistede plantearter i Danmark.

For bare 50 år siden var overdrev en udbredt naturtype. Siden er overdrevsarealerne reduceret i areal med 70-90%. Overdrevets plante- og dyreliv er afhængig af afgræsning, men i løbet af de sidste 50 år er kvægladbrugene blevet væsentlig færre men større i området og med en mere intensiv driftsform. Det betyder, at en naturtype som overdrev skal have ekstra opmærksomhed for ikke at forsvinde i tilgroning.

Det er på en måde vores fælles ur-landskab, som det blev "set" af guldaldermalerne og som det stadig kan ses i Dyrehaven nord for København. Lidt tættere på findes der de kendte og meget smukke overdrev Dejligheden ved Ryegård og Særløse Overdrev ved Særløse på vejen til Hvalsø.

Vi har også overdrev i Frederikssund kommune.

I Jægerspris Øvelsesterræn er et stort overdrev opstået ved at militæret i ca. 50 år har brugt arealet til øvelser og skydning. Herved holdes jorden i bevægelse og vokser ikke til i krat på de tørre dele om området. Her vokser planter som Gul Snerre og Merian.

Her er i 2006 opdaget en meget stor bestand af den sjældne lokale orkide: Salepgøgeurt, og her findes endnu en bestand af den truede Løgfrø. I Øvelsesterrænet findes på Brandbjerg et område med hedekarakter, som bliver slået med le af et

"slåtterlaug" for at vedligeholde det, og hvor den sjældne Bakkegøgelilje vokser.

På de lidt mere fugtige dele sker igenvoksningen hurtigt med krat og buske.

De meste af kysten i kommunen er flad strandeng, men enkelte steder går kystskrænterne helt ud til fjorden som ved Kyndby Skrænt og Røglerne. Røglerne har altid været græsset og rummer en speciel flora, hvoraf to arter i Danmark kun findes her: Himmelblå Lungeurt og Storblostmret Brunelle, her vokser også flere sjældne gøgeurter.

Ligeledes må store arealer på Skuldelev Ås karakteriseres som overdrev, Her er græsningsarealerne på selve åsen udvidet meget de senere år. Her vokser flere meget sjældne planter som Svaleurt, Aks-Ærenpris, Hulkravet Kodriver, Due-skabiose, samt bestande af Tusindgylden, som er ved at blive sjælden. Den mest sårbare del af åsen på skrænten ud mod fjorden er jævnlig blevet slået for at holde opvækst nede, for at bevare de meget sjældne Edder-

koppeurt og Blodrød Storkenæb.

På Eskilsø er dyrkningen op-hørt med 2005, så også Eskilsø vil efterhånden udvikle sig til et overdrev. Her vokser som et af få steder i Danmark de gamle munkeplanter: Æselfoder, Hundetunge, Rosenkatost, Bulmeurt og Vild Selli.

Det er af allerstørste vigtighed, at overdrevene stadig græsses, da tilgroning ellers sker meget hurtigt. De fleste græsses stadig af køer fra landmænd, men efterhånden, som de blive færre, har det øgede hesteholdt betydet, at flere vigtige aealer – som Selsøhage – i dag afgræsses af heste. Overdrevene er de vigtigste lokaliteter for mange af vores dagsommerfugle, for eksempel flyver der mange Aurora'er og Randøjer på de mere åbne dele af Skuldelev Ås og i rester af et overdrev syd for Græse Bakkeby flyver mange Guldhale og den truede Dværg Blåfugl.

Allerøstligst i kommunen ned mod Buresø findes det tidligere Jørlunde Overdrev, som også rummer flere mindre åse.

I alt kan 600 ha af kommunens areal karakteriseres som overdrev eller 4%

Åse

En ås er en banke oven på jorden, som under istiden blev aflejret i strømmende vand i en sprække under eller oppe i isen.

Denne aflejring i strømmende vand består ofte af groft materiale: Da aflejringen ligger over jordhøjde er materialet frit tilgængeligt og kan bortgraves som grus.

Derfor er de fleste ægte åse stort set bortgravet.

I Frederikssund Kommune er flere åse bevaret til i dag.

Skibby ås er beliggende syd for Skibby ned mod Hønepilsgrøften, er meget tilgroet og ikke fredet.

Skuldelev ås er en de mest markante og bedst bevarede åse og meget tydelig i landskabet. Partier af åsen afgræsses og får dermed karakter af overdrevslandskab med

en meget tør vegetation. På skrænten ud mod fjorden vokser truede arter som Kant Konval, Soløje, Edderkoppeurt, Svalerod, Mat potentil og Blodrød Storkenæb.

Slangerup Ås syd for Slangerup er ikke en ægte ås, men en morænedannelse og sammen med Jørlunde Overdrev et meget smukt og varieret område.

Hede

Hede opstår på sandjord, der er meget næringsfattig, ofte efter udpining af jorden. Hedens karakterplante er hedelyng, men floraen rummer også mange følgearter.

I Frederikssund Kommune har vi kun 1 mindre areal, som kan karakteriseres som hede, et lille areal på Brandbjerg i militærets skydeterræn ved Jægerspris.

Området ved Brandbjerg bliver slået hvert år af et frivilligt slåtterlaug fordi den meget sjældne orkide Bakke-Gøgelilje vokser her.

Især tørvegravning og dræning for at kunne dyrke moseområderne har været årsag til den kraftige tilbagegang. I dag er den største trussel mod de sidste moser tilgroning med træer og buske eller tilplantning.

I Koholmmosen ved Skuldelev har Frederiksborg Amt genetableret flere græsningsfolde i stedet for den granskov, der var plantet.

Arealet med moser er på 414 ha eller 1,7% af Kommunens Areal

Om vinteren blev høet brugt til foder og den gødning, der kom fra kreaturerne, blev spredt ud over markerne. På den måde blev den næring, der var skyllet ud i vandløbene, ført tilbage på de marker, der lå højere oppe i landskabet. Man sagde, at eng er agers moder. Men da vi fik kunstgødning og flere højtydende kulturarter, der ikke tåle vanddække om vinteren, blev mange enge drænet og opdyrket.

Afgræsset eng – Kirkeengen i Slangerup

Skuldelev Ås med hvidtjørn

Engens Blomst: Engkabbeleje

Moser

Moser opstår, hvor jordbunden er våd eller meget fugtig. De døde plantedele bliver som regel ikke nedbrudt, og så dannes der et lag af tørv. For 100 år siden dækkede moser op mod 25% af Danmarks areal, mens de i dag kun dækker 1,2%.

Ferske enge

Engene med deres væld af blomster er for mange et smukt billede på det åbne land. Ferske enge er lavtliggende og fugtige og findes ofte i ådale, langs vandløb, søer eller moser. På enge, der bliver afgræsset, og som har trykvand, vokser ofte flere truede plantearter, blandt andet orkideer og Engblomme. At engen er levested for et væld af blomster afspejler sig mange af blomsternes navne. Engkabbeleje, Engnellikerod og Engkarse er blandt engens karakterplanter.

De ferske enge, der ligger langs naturligt snoede vandløb bliver hver vinter oversvømmet af mineralrigt vand. Før i tiden var denne tilførsel af mineraler nødvendig, for ikke at udpine engene ved høstet. Mineralerne fik græsset og engene til at gro. Det gav hø og gode græsningsarealer til kreaturerne.

For blot 100 år siden var de ferske enge en vigtig del af landbrugsdriften og engene dækkede over 10 % af landet. Siden er ferske enge opdyrket, så landskabstypen i dag kun dækker cirka 2,4 % af landet.

De fleste vandløb i Frederikssund Kommune er rettet ud eller rørlagt og de fleste enge drænet og opdyrket.

Nord for Gerlev findes der en eng, som har været afgræsset indtil de senere år, hvor der vokser orkideer, og hvor der burde etableres fast afgræsning.

Mange enge eller moser, som henligger som ufremkommelige krat- og rørskovsområder – som f.eks. Oppe Sundby Mose – bør gøres tilgængelige og egnede områder bør udlægges som eng/overdrev med afgræsning. I alt kan 328 ha eller 1,3 af kommunens areal karakteriseres som enge.

Selsø

Søer, vandløb og vandhuller

Søer og vandløb skaber variation i landskabet. De fungerer ofte som trædesten eller forbindelsesveje mellem andre naturtyper og skaber mulighed for at en lang række dyr og planter kan sprede sig langs de blå bånd. Søer og de organismer der lever i dem er særligt påvirkede af forurening fra de spredtliggende ejendomme, landbrug og byer. De senere års bedre spildevandsrensning har heldigvis betydet, at mange af de truede dyre- og plantearter, der kræver rent vand er på vej frem igen.

Vores store sø er Selsø, hvor søen for få år siden blev udvidet med et 18 ha stort område mod nord.

Søen er Natura 2000 område og fredet.

Som noget specielt er der på Selsø flere flydeøer, som flytter sig rundt i søen efter vejr og vindretning.

Søen modtager desværre stadig via sit tilløb en del urensset spildevand, som tilløbet modtager efter sin start i Kildesøen i grusgraven ved Skuldelev Ås.

Naturfredningsforeningen mener, at alle ejendommene på strækningen skal gennemgås for at opnå en bedre vandkvalitet i Selsø.

I løbet af de sidste 100 år er den samlede længde af **vandløb**, reduceret med omkring en tredjedel. Det skyldes, at vandløbene enten er blevet lagt i rør eller er blevet rettet ud. Over 90% af danske vandløb er regulerede. Reguleringen sker for at forbedre vandløbenes evne til at lede vand væk fra enge og marker, så de ikke blev oversvømmet og dermed bedre kunne opdyrkes. Resultatet blev mange steder lige afvandingskanaler uden de varierede levesteder for flora og fauna, der kendetegner uregulerede vandløb.

Den biologiske tilstand er meget forskellig i de enkelte vandløb. Tilstanden vil i de fleste tilfælde kunne forbedres ved at sikre mere grundvand, ved at genskabe mere varierede fysiske forhold i vandløbene, ved yderligere forbedring af spildevandsrensningen og udbygning af kloaksystemerne med henblik på at reducere de regnbetingede udløb. Der skal desuden arbejdes med at nedbringe belastningen fra ukloakerede ejendomme i det åbne land.

Alle vandløb i Frederikssund Kommune er regulerede og Naturfredningsforeningen mener, at der NU med den bevilgede miljømilliard åbner sig muligheder for at genslynge de af åerne med de største muligheder og genskabe engflader med mulighed for afgræsning.

Antallet af naturlige **små søer** og **vandhuller** er reduceret stærkt i de sidste 100 år. Mange er blevet opfyldt, så arealerne kunne bruges til dyrkning og bebyggelse. Tilbagegangen har også betydet, at antallet af dyr og planter, der lever i de små søer og vandhuller er gået meget tilbage. Blandt andet bestandene af frøer og Vandsalamandre, der alle er fredet, er blevet kraftigt påvirket.

Der bliver dog også skabt nye, dels fra gammel tid ved mergelgravning, dels under og efter krigen ved tørvgravning og til brug i teglværker, som Teglværksgravene ved Teglværksvej ved Skibby. Der genskabes også løbende vandhuller ud fra ejernes ønske om et mere varieret landskab.

Genskabt sø ved Selsø Møllekrog

Naturperler

i Frederikssund Kommune

Roskilde Fjord ved Havelse Å

1. Roskilde Fjord

Natura 2000 område
Roskilde Fjord er af både national og international klasse. Folk kommer ofte langvejs fra for at besøge fjorden, med de meget store tal af rastende vinterfugle. Troldænder kan mørkne himlen, men også Stor Skallesluger, Taffeland, Hvinand, Grågåas og Sangsvane ses i store antal. De mange vandfugle tiltrækker også rovfugle bl.a. Vandrefalk og Havørne. I træktiden er Fiskeørnen en hyppig gæst og yngler her måske af og til.

I yngletiden huser fjorden en meget stor bestand af Knopsvaner ligesom de sjældne Fjordterne og Dværgterne yngler.

Mange lokale bader om sommeren i Roskilde Fjord og langs kysterne har fra gammel tid været små lokale fiskelejer, som Vænget i Jægerspris. Og folk er tidligere kommet rejsende i busser til området for at spise ål på de lokale kroer.

Fjorden er en vigtig del af folks naturoplevelser.

Efter at skallegravningen er stoppet og byernes spildevand er blevet bedre rensat er Silden i nogen grad

vendt tilbage til fjorden, og Marsvin og Plettet Sæl bliver set syd for broen.

Naturfredningsforeningen mener, at der ikke skal bygges mere ned til fjorden på begge sider og at muslingefiskeriet stoppes helt i Roskilde Fjord til en linje Kulhuse Havn – Lynæs Havn, da der er stor usikkerhed om hvor meget fiskeriet skader andet liv og fjordbunden.

2. Isefjord

Delvis Natura 2000 område
Isefjord er et meget anderledes farvand. Færre kommer der og farvandet er mere havlignende end Roskilde Fjord, men også her ses store antal af overvintrende fugle.

På stormødet i Holbæk om fjorden og muslingefiskeri forår 2007 nævnte en fisker, at han ofte sejlede der hvor muslingefiskerne havde

Isefjord viser tænder

Schafranecks Slette i Nordskoven

fisket, for der var mange Skrubber, men en biolog kunne tilføje, at der var fordi bunddyrene var helt eller delvis slået ihjel.

Muslingefiskerne på mødet omtalte, at der ofte i stille vejr var bundvendinger over store dele af Fjorden, så muslingerne døde over store arealer.

På mødet spurgte mange om, hvor skadeligt fiskeriet var, men det kunne der ikke svares på, da fjorden ikke er løbende undersøgt.

Naturfredningsforeningen mener, at selvom der nu er fredet for fiskeri indenfor 4 meters dybde bør en væsentlig del af fjorden, friholdes for muslingefiskeri, så længe der er usikkerhed om, hvor skadeligt fiskeriet er.

Naturfredningsforeningen mener, udsivningen af overgødsklingen fra landbruget må stoppes, og at meget mere end de få procent der nu afsættes til alternativt eller bæredygtigt landbrug skal afsættes, så de årlige bundvendinger undgås.

3. Jægerspris skovene

Natura 2000 område og strandzonen fredet

Jægerspris skovene med deres meget varierede jordbund (hævet fjordlandskab med holme) giver også i dag skoven et varieret indtryk med rester af gamle – tidligere afgræs-

Parti fra det tørre overdrev øst for kulhusvejen i Øvelsesterrænet

sede moser inde skoven, som Store- og Lille Luemose, Tudemosen, Bjørns Enghave, Blinde Mæremose.

Nordskoven begynder i Jægerspris med Slottet og Slotsparken. Via de mange alleer i Slotshegnet – fra tiden med Parforce-jagt – går skoven over i den egentlige skov. Skoven har en af Danmarks tætteste rovfuglebestande med flere par Duehøge 12-15 par Musvåger og op mod 5-7 par Hvepsevåger samt mange sjældne småfugle, bl.a. Sortspætte, Huldue og Svaleklire.

Siden 70'erne har Ravnene ynglet i skoven.

Skoven har en fast bestand af den truede Skovmår og af dagsommerfuglene ses Hvid Admiral i Skoven og her var det sidste levested i Danmark for Mnemosyne-sommerfuglen.

Da Karsemosen var afgræsset i sin tid voksede der mange orkideer og mosen var levested for dagsommerfuglen Svalehale.

Skoven er kendt for sine 3 ege: Storkeegen, Snoegen og Kongeegen, hvoraf Kongeegen regnes for at være op 2.000 år gammel og dermed Danmarks ældste træ. Alle tre står nu som ruiner. En mindre kendt eg: Bregneegen er stadig levende og 6-700 år gammel.

Som noget nyt i Danmark lykkedes det i 1988 at frede ca. 200 ældre ege og bøge, så skoven også kan huse fremtidens kæmper.

Langs Jægerspris Skovene ligger den længste strandeng vi har. Fra Barakkerne ved Kulhuse og til Vænget ved Jægerspris. Engene er med veksellende styrke blevet afgræsset og er nu truet af tilgroning. Danmarks Naturfredningsforening mener, at græsningstrykket på strandengene bør øges, at Karsemosen genetableres som græsningsfold og at der skabes et stort afgræsset område/overdrev omkring Luemosen/Bjørns Enghave og Lille Luemose.

4. Militærets Øvelsesterræn

Det meste af området vest for Kulhusevejen er Natura 2000 område. Det militære øvelsesterræn er en botanisk lokalitet af national betydning på grund af forekomsten af formentlig Danmarks største bestand af den truede Salepøgøgeurt, samt mange sjældne og halvsjældne plantearter som Glat Rottehale, Bakke Soløje, Bakke Nellike, Dansk Astragal, Alm Månerude, Nikkende Kobjælde, Mat Potentil og Blodrød Storkenæb. De botaniske værdier er især knyttet til kystskrænterne, bakkepartierne Troldehøj og Nissehøj, samt det vældprægede sumpområde neden for Troldehøj, men samlet har hele det sammenhængende overdrevsareal vest for Kulhusvej på forsvarrets areal stor betydning.

Fuglemæssigt udgør terrænet først og fremmest et vigtigt fourageringsområde for rovfugle, både ynglende, trækkende og overvintrende. Dette skyldes, at de græsklædte overdrevsarealer har en stor bestand af mus. Også fåtallige museædende arter som Stor Tornskade og Mosehornugle træffes regelmæssigt.

Herudover findes der på terrænet et stort antal ynglefuglearter, knap 70, heriblandt flere fåtallige arter knyttet til overdrev, med op mod 15 par af den sjældne Rødrygget Tornskade.

Som levested for padder og krybdyr skal den nordlige del af skydeterrænet fremhæves. Her findes en lille bestand af en af landets sjældneste padder, Løgfrøen. Den er indenfor de seneste år fundet i 5-6 vandhuller indenfor samme lille område. Vandhullerne er desværre nu ved at tørre ud. Desuden findes fåtallige arter som Markfirben, Vandsalamander og Spidssnudet Frø.

Som insektlokalitet er overdrevets tørre dele af stor vigtighed, med forekomst af truede arter som Perlemorsommerfugle, Argus-Blåfugl, Guldhale, Violetrandet Ildfugl, og Minoskøllesværmer.

Den rige sommerfuglefauna

hænger sammen med den rige og varierede flora.

Med sine 344 ha udgør arealet formentlig et af Hovedstadsområdets største sammenhængende overdrevsarealer.

Både flora-, fugle-, padde, og sommerfuglemæssigt er skydeterrænet af stor regional betydning.

Også kulturhistorisk er øvelsesterrænet meget interessant med mange gravhøje fra bronzealder og de to storstensgrave fra yngre stenalder.

Øst for Kulhusvejen findes på skrænten af Brandbjerg et område med hedekarakter, som hvert år bliver slået med le af et "slåtterlaug" for at vedligeholde stedet, og hvor den stærkt truede orkide Bakkegøgelilje vokser. I lavningerne ved foden flyver Eng-Blåfugl som måske det eneste sted i regionen.

Selsø med Grågæs – Her kan man komme tæt på fuglene

5. Selsø

Natura 2000 og fredet

Selsø er blandt Sjællands bedste naturområder med store områder med orkideer samt op mod 70 ynglende fuglearter med flere sjældne og sårbare arter som Atlingand, Knarand, Klyde og Gul Vipstjert. Desuden raster uden for ynglesæsonen store antal af Grågæs og Troldeender samt rovfugle som Fiskeørn og Havørn.

På Skrænten – Skuldelev Ås. Blodrød Storkenæb og Svaleurt

6. Skuldelev Ås

Natura 2000 og fredet Skuldelev ås er en markant ås og meget tydelig i landskabet. Partier af åsen afgræsses og får dermed karakter af overdrevslandskab med en meget tør vegetation. Her vokser

Vild Merian, Aks Ærenpris og Munke-tulipan. På skrænten ud mod fjorden vokser botaniske specialiteter som Kant Konval, Soløje, Edderkoppeurt, Svalerod, Mat Potentil og Blodrød Storkenæb

7. Eskilsø

Natura 2000 og fredet Eskilsø blev i 1987 købt af Struckmanns Naturfond og 2006 var det

første år i hundredvis af år, hvor der ikke blev drevet landbrug på øen men hvor de 135 ha blev udlagt til afgræsning. Der er privat blevet genskabt 2 søer på øen.

I starten af 1100 tallet grundlagde Augustinermunke et kloster her som en primitiv 4 længet bindingsværks-gård men med en frådstenskirke i den ene længe. Af klosteret findes i dag ruiner af kirken. Af planter, munkene kan have efterladt, findes Rosenkatost, Hundetunge, Bulmeurt, Nældesilke, den meget sjældne Vild Selleri og Æselfoder samt 250-årige eksemplarer af Vrietorn med de let bitre bær, som her på en lun sydskrænt måske har været plantet som en lille plantage.

Danmark, Himmelblå Lungeurt og Storblostmret Brunelle, Desuden vokser der andre truede arter som Tjærenellike, Spidsbladet Ærenpris, Mælkeurt og Plettet Gøgeurt.

Maj-gøgeurt i kæret – Lille Rørbæk

Den smukke Engblomme er ofte truet af opgravning

8. Skænten Røglerne ved Kyndbyværket. Natura 2000 og Fredet Her går kystskrænterne helt ud til fjorden, og har karakter af overdrev. Området har altid været græsset og rummer en meget speciel flora, hvoraf to arter kun vokser her i

9. Kær ved Lille Rørbæk Natura 2000 og fredet Strandengen er et ekstremrigkær og det ypperste af slagsen på Sjælland, Her vokser op til 9 forskellige orkidearter, et usædvanligt stort antal, men antallet af arter varierer fra år

til år, bl.a. kan nævnes de overordentlig sjældne (og dermed sårbare) Langakset Trådspore, Pukkellæbe og Mygblomst.

Området er græsset, men alligevel er orkideerne forsvundet eller ved at forsvinde.

10. Kær ved Marbæk

Nærved ovennævnte i strandengen findes endnu et ekstremrigkær af høj klasse. Her vokser mange Trolldurt, mængder af Maj-Gøgeurt og Trævlékroner.

Trolldurt i engen v/ Skuldelev Havn

11. Eng ved Skuldelev havn

Natura 2000 område Engen var helt tilgroet, blandt andet med Dueurt, men blev af Amtet ryddet og en afgræsning påbegyndt. Afgræsningsarealet er løbende blevet øget og kan nu ikke blive større. I takt med den øgede afgræsning er orkideernes og Trolldurtens antal øget kraftigt. Her vokser Mygblomst, Kødfarvet Gøgeurt, Tigger Ranunkel og den sjældne halvsnylter Engtrolldurt.

Nikkende Kobjælde eng ved Havelse Å

12. Eng ved Havelse Å

Natura 2000 område Engen er egentlig en tør eng direkte ud til fjorden, og derfor ikke præget af Engkappelejer o.l., men her vokser mere overdrevsprægede planter som Due-Skabiose og den lokale men meget sjældne Salep-Gøgeurt i en stor bestand.

Området har i 05 og 06 ikke været græsset, og græsset ved at få overtaget over specielt gøgeurterne.

Området vil vinde meget ved at blive afgræsset.

13. Tvebjerg i Frederikssund fredet Tvebjerg er en lille naturperle midt i byen i forbindelse med Sillebro Ådal. Der vokser orkideer og Grenet Edderkoppeurt på skrænten. Den ville vinde meget ved at blive græsset og Naturfredningsforeningen mener, det burde kunne lade sig gøre.

Roskilde fjord v/ Lille Rørbæk

14. Kirkeengen i Slangerup

Kirkeengen er et lille bynært område i Slangerup med et stort antal af sommerens sangfugle, som Munk, Nattergal og Løvsanger. Samtidig en smuk kombination af "natur" og afgræsning.

Slotsmosen

15. Slotsmosen ved Slangerup

Slotsmosen beliggende i den nordøstlige del af Slangerup er for en dels vedkommende ejet af kommunen og er efter et gennemført naturgenopretningsprojekt i 1996 et attraktivt bynært område med sine vandpartier og moseflora og -fauna. Området bruges meget som et dagligt udflugtsmål tæt på byen.

Et kogræsserselskab har forestået pasning og vedligeholdelse siden 1998. Formålet er at begrænse tilgroning af overdrev, eng og moseområder, samt følge med i, hvordan kød bliver til på en alternativ måde.

Jørlunde overdrev

16. Jørlunde Overdrev

Jørlunde overdrev i den østligste del af kommunen er et stærkt kuperet tunneldalsområde fra den sidste istid, udpeget som geologisk interesseområde og meget værdifuldt landskab. Det er vervejende karakteriseret som landbrugsområde med en del småsøer og småbiotoper.

17. Åenge ved Frederikssund

I Frederikssund Kommune findes de største og mest sammenhængende ferske engområder i ådalene. Med en målrettet indsats for genopretning og gensnoing, kan de ferske enge genskabes langs alle de små vandløb.

Rødben og Strandskade flere par af den smukke og sjældne Klyde. Her vokser den sjældne Hundetunge og Topnellige, og flyver blandt andet flere arter dagsommerfugle som Høfugle og Dværg Blåfugl.

Den sydlige Strandeng ved Tørslev. I baggrunden Kølholm, hvor Skuldelevskibene blev gravet ud

18. Sydlig Eng ved Tørslev

Natura 2000 område
Inderst i en vig ligger denne lille perle, som ikke har været græsset nok de sidste par år. Her vokser Kødfarvet Gøgeurt og har vokset Maj Gøgeurt.

19. Strandenge ved Dalby Huse

Natura 2000 område
Engen afgræsses og her vokser flere arter orkideer som Maj- og Kødfarvet Gøgeurt, samt Sumpul-læbe, desuden de sjældne Øjentrøst og Skjaller, som er en halvsnylter på græs. Ud mod Isefjorden ligger mange spredte kampesten som en smuk stenstrøning.

20. Selsø klint/Skrivernæbbet

Natura 2000 område
På skrænten vokser sjældne skræntplanter som Soløje, Due-Skabiose og Lav Tidsel og på Skrivernæbbet yngler der udover Vibe,

Selsø klint

21. Vejlemølle Ådal

Engen ligger markant i bunden af en tunneldal, og har et stort potentiale til at genslynge åen, skabe fugtige engområder og frilægge rørlagte strækninger. Hverved vil blive skabt et smukt bækforløb fra tilløbet i Røgerup/Skibby Moser til Vellerup Vig.

22. Enge ved Svanholm/Skarndalsrenden

Langs skarndalsrenden findes rigkær med orkideer og ved genskabelse af sø ved Svanholm og hævnning af vandstanden i Kyndby Sø, kunne skabes mulighed for et smukt bækforløb med et fald ned gennem renden.

23. Sømer Skov med enge

Natura 2000 område.
Sømer skov ud mod Isefjorden er lille skovperle, hvor der fra gammel tid har været en større frugtplantage midt i skoven. Skovens variation giver mulighed for mange forskellige arter af småfugle, Musvåge og i perioder Duehøg. Ud mod fjorden afgræsses strandengene og de fuglerige småøer ved Langø.

Strand Mandstro er truet af afplukning af vinterstandere til dekorationer opgravning og Hybenroser.

Eng ved Østskov/Selsø Hage

24. Østskov/Selsø Hage

Natura 2000 område, og fredet Engene foran skoven har altid været græsset og i skovbrynet ses en stor variation af træer og buske.

Den stabile afgræsning har bevirket, at en meget rig lav flora har kunnet overleve, med stærkt truede arter som Musehale, Dansk Kokleare og Firling. Desuden som en relikv fra munkeløstret på Eskilsø den ellers

forsvundne Stolt Henriks Gåsefod.

I skoven yngler Musvåge og i perioder Duehøg og Hvepsevåge.

På engene raster mange gæs, ænder og vadefugle og Havørnen har i mange år været en sikker vintergæst her.

25. Klinten ved Frederikssund

Klinten er meget påvirket af styrt og præget af vinden.

Selve skrænten trænger til at over

visse strækninger at blive slået tæt til jorden, som skrænten på Skuldelev Ås ud mod fjorden bliver det.

Der vokser en varieret buske- og planteflora med blandt andet Havtorn og Due-Skabiose. På Klinten yngler en koloni af Digesvaler og en tæt bestand af den smukke Torn-sanger.

Generelle forslag og anbefalinger til naturforbedringer

Vedligeholdelse af bestående områder og naturgenopretningsprojekter er helt afgørende for realiseringen af naturnetværket. Naturgenopretning kan for eksempel være frilægning af rørlagte vandløb og tilbagelægning af åer i et slynget leje. Oprensning af vandhuller, genskabelse af naturlig vandhøjde i drænedede vandhuller, etablering af pleje af enge og

overdrev ved afgræsning og høslet, naturvenlig skovrejsning.

Naturgenopretninger inklusive skovrejsninger er fordelagtige, fordi de giver natur- og miljømæssige gevinster på en gang. Det er af største vigtighed, at der på de genskabte arealer ikke gødskes eller bruges pesticider.

Vandoplandsindsatser, herunder udtagning af jord

De grønne landskabskiler er en af de væsentligste, bærende strukturer i Naturnetværket. De våde dele af netværket skal derfor etableres ved, at arealer langs vandløbene liver gendannet som enge. I forbindelse med at Vandrammedirektivets vandoplandsbaserede indsatsplaner skal være på plads i 2009 vil ådalene blive en helt central faktor. Men for at sikre vandløbenes biologiske værdier er det også nødvendigt med en målrettet indsats for at pleje baglandet, så kulturlandskabet genskabes og vandkvaliteten gennem hele vandløbssystemet bliver høj.

Udlægning af enge og vedvarende græsarealer langs vandløbene fremmer et rigt plante- og dyreliv i ådalen.

Danmarks Naturfredningsforening anbefaler derfor, at arealerne langs vandløbene tages ud af omdriften og udlægges til vedvarende græs eller eng. Desuden anbefales ændring af spildevandsplaner med henblik på at reducere regnbetingede udløb og at øge nedsivningen af regnvand til grundvandsdannelse. Der skal desuden arbejdes med at nedbringe belastningen fra ukloakerede ejendomme i det åbne land.

Klinten med digesvalekoloni

Dyrket engområde ved Havelse Å

Landbrugsindsats

En betydelig indsats er påkrævet i forhold til dansk landbrug. Naturplanen er en effektiv måde at sikre sig et større naturindhold i landbrugslandet. Danmarks Natur-

fredningsforening har finansieret udarbejdelse af et par naturplaner for større økologiske bedrifter. Selv på økologiske gårde, hvor driften i sig selv er mere skånsom, er der

meget at hente ved at udarbejde naturplaner. Lidt omtanke indbygget i driften kan have stor betydning.

Følsomme landbrugsområder

Udpegning af Særligt Følsomme Landbrugsområder er forudsætningen for at kunne tildele landmændene penge efter MVJ-ordningerne. Det skal forstås sådan, at man kun kan få del i de mest attraktive tilskudsordninger, såfremt ens jord

ligger i de Særligt Følsomme Landbrugområder, som i fremtiden bliver udpeget af kommunerne. Danmarks Naturfredningsforening mener, at hele netværket – de grønne kiler og områder med forbedringsmuligheder – i denne

publikation udpeges som SFL-områder for dermed at muliggøre brugen af MVJ-midlerne bedst muligt.

MVJ forventes også at blive målrettet landnatur i fremtiden.

Hvordan forvaltes naturen i Danmark

Fredninger

Omkring 5% af Danmarks areal er fredet. Fredninger har til formål at bevare et område i en bestemt tilstand eller at fastlægge en særlig drift, så området udvikler sig hen mod en bestemt, ønskelig tilstand. Fredninger er enestående, fordi en fredning kan fastlægge rammer for et områdes drift ud i al fremtid. Derfor er fredning den ultimative form for naturbeskyttelse.

Fredsskov

De fleste private skove og alle offentlige skove er fredsskov, hvilket vil sige, at ejerne er forpligtet til at anvende arealerne til skovbrugsformål og til at dyrke dem efter skovlovens krav om god og flersidig skovdrift. Det vigtigste krav er, at fredskovsarealerne skal være bevokset med skov, der holdes i god stand og på længere sigt forbedres. Træerne må ikke fældes, før de er hugstmodne, og de skal hugges, så de ikke ødelægger skovens variation og stabilitet. Fredskovsplikten på et areal kan ophæves, hvis det ikke længere er egnet til skovdrift. Det vil medføre et krav om plantning af skov på et andet og større areal. På den måde sikres det, at det samlede skovareal bevares og forøges. Der gives tilskud til pleje af naturområder i fredsskov, fordi der her findes gode levesteder for de vilde planter og dyr.

Natur- og Vildtreservater

Natur- og vildtreservater er fristeder, hvor bestande af fugle, pattedyr og planter sikres. I de seneste år er netværket af reservater blevet udvidet med omkring 50 nye områder, og der er i dag over hundrede natur- og vildtreservater på cirka 300.000 ha. Mere end 90% af reservaternes areal er til havs eller vådområder.

§3 - områder

Naturbeskyttelseslovens §3 er en paragraf, der generelt beskytter alle moser, historiske overdrev, ferske enge, strandenge, strandsumpe og heder på mere end 2500 m². Derudover alle søer og vandhuller over 100m², samt alle udpegede vandløb. Beskyttelsen betyder, at driften af områderne ikke må intensiveres i forhold til niveauet, da beskyttelsen trådte i kraft, og at områdernes tilstand ikke aktivt må ændres.

EF - Habitatdirektivet

Ordet habitat betyder levested og bruges i denne forbindelse om dyr og planters levesteder. Habitatdirektivet fra 1992 forpligter EU's medlemslande til at bevare naturtyper og arter, som er af betydning indenfor EU. Beskyttelsen består især i, at man udpeger beskyttelsesområder, de såkaldte habitatområder, hvor man skal sikre eller forbedre forholdene for en række naturtyper og arter. I Danmark er der udpeget 254 hav- og landområder efter habitatdirektivet, med et samlet areal på cirka 11.100 km² (land og hav).

EF - Fuglebeskyttelsesdirektivet

Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 har som formål at beskytte og forbedre vilkårene for de vilde fuglearter i EU. I Danmark er der siden 1983 udpeget 113 områder efter direktivet, fortrinsvis på havet. Direktivet skal sikre fuglenes yngle- og levesteder og, at der bliver fastsat regler for hvilke fuglearter, der må jages og hvilke jagtmetoder, der må bruges.

Alle fuglebeskyttelsesområder er også omfattet af habitatdirektivet.

Fig 1:

§3-områdernes andel af de tidligere amters areal	
Amt	% andel §3-områder af arealet
Frederikssund Kommune	9%
Roskilde	3,8
Storstrøm	3,9
Bornholm	3,9
Frederiksborg	4,9
Vejle	5,1
Vestsjælland	5,1
Sønderjylland	5,2
Fyn	5,3
Århus	6,0
Ringkøbing	9,4
København	10,4
Viborg	11,0
Ribe	12,6
Nordjylland	13,4

Ordforklaring

§3-områder

Naturbeskyttelseslovens §3 beskytter generelt alle moser, historiske overdrev og områder med overdrevsplanter som ikke har været pløjet i 30 år (botaniske overdrev), ferske enge, strandenge, strandsumpe og heder på mere end 2.500 m². Desuden beskyttes alle søer og vandhuller over 100 m² og alle udpegede vandløb. Beskyttelsen betyder, at driften af områderne ikke må intensiveres i forhold til niveauet på det tidspunkt, da beskyttelsen trådte i kraft.

Moræne

Blanding af sten, grus, sand og ler, som istidsgletcherne aflejrede.

Spredningskorridorer

Sammenhængende eller nært liggende små naturområder, som kan bruges af det åbne lands dyr og planter, når de skal sprede sig i landbrugslandet og mellem arealer med stor naturmæssig værdi.

Natura 2000

EU har en overordnet målsætning om at stoppe forringelser af biodiversiteten senest i 2010. Et af de vigtigste midler til at opfylde denne målsætning er de såkaldte Natura 2000-direktiver. Habitat- og fuglebeskyttelsesområderne under Natura 2000 danner tilsammen et økologisk netværk af beskyttede naturområder gennem hele EU. I Danmark kaldes områderne også for internationale naturbeskyttelsesområder, og her indgår også Ramsarområderne.

Litteraturliste

Dahl, Knud, 1995 Fredede områder i Danmarks Naturfredningsforening, Skarv – Høst & Søn.

Danmarks Naturfredningsforening 2004. Fremtidens Natur i Danmark. Forlaget Rhodos.

Harritz, Poul Henrik, 2001. Danmarks Fredede områder. Danmarks Naturfredningsforening, Politikens Forlag.

Hovedstadens Udviklingsråd, Forslag til Regionplan 2005. Frederiksborg Amt: Horns Herred Delområdeplan.

Naturfredningen mener ikke, at de smukke indsigter for de mange skal forsvinde for at få kan få en udsigt - ikke mere byggeri ud mod kysterne, der er bagland nok.

Blåklokke er en af overdrevets smukke planter. Her fra den tørre del af strandene ved Marbæk.

